Monitor Prawa Celnego i Podatkowego Nr 8/2010, ss. 276-281

KONRAD RACZKOWSKI[1]
ARTUR KRUKOWSKI[2]

OPTYMALIZACJA PODATKOWA W TEORII I PRAKTYCE ZARZĄDZANIA WIEDZĄ BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO

Streszczenie

Obowiązkowe świadczenia pieniężne pobieranie przez państwo, jednostki samorządu terytorialnego czy inne związki publicznoprawne, bez bezpośredniego świadczenia wzajemnego posiadają długą historię, stanowiąc instrumentarium finansowe państw. Okazuje się jednak, iż rozbudowany system podatkowy i niespójność przepisów prawa podatkowego stanowią istotny element zagrożeń bezpieczeństwa ekonomicznego, w którym zarządzanie danymi, informacjami, a w konsekwencji wiedzą posiada kluczowe znaczenie zarówno w optymalizacji, jak i obejściu prawa przez podatnika, stanowiąc wyzwanie dla organów podatkowych.

Słowa kluczowe: optymalizacja, podatek, wiedza, zarządzanie, aktywność gospodarcza, prawo podatkowe, bezpieczeństwo.

Wprowadzenie

Optymalizowanie działań w zakresie obciążeń podatkowych ma bardzo doniosłe znaczenie w procesie decyzyjnym każdego podatnika, przede wszystkim prowadzącego działalność gospodarczą. W odróżnieniu od sytuacji obejścia prawa podatkowego, które oparte jest bezpośrednio na czynnościach cywilnoprawnych nielegalnych, optymalizacja podatkowa jest procesem, który w swym założeniu ma wykorzystanie wszelkich dozwolonych prawem zabiegów. Optymalizacja w jej leksykalnym rozumieniu oznacza organizowanie pewnych działań w taki sposób, aby dały jak największe efekty przy jak najmniejszych nakładach.

Wiedza o sposobie opodatkowania aktywności gospodarczej w różnych częściach globu umożliwia takie rozplanowanie zdarzeń gospodarczych (również geograficznie), które pozwoli na minimalizację wszelkich zobowiązań podatkowych. Z tego względu samo zarządzanie wiedzą jako swoista filozofia i styl zarządzania, pozwolić może na optymalne lokalizowanie, pozyskiwanie, rozwijanie, zachowanie, wykorzystanie i dzielenie się wiedzą podatkową i biznesową niezbędną w procesie optymalizacji czynności gospodarczych.

Na gruncie podatkowym optymalizacja jest wyborem takiego wariantu realizacji założonego rezultatu ekonomicznego, z którym co do zasady wiązać się będzie jak najmniejsze obciążenie podatkowe [13]. Fakt podjęcia przez podatnika pewnych działań nie musi być ukrywany. Jednym z najczęściej używanych narzędzi w celu uzyskania optymalnego efektu jest odpowiednie ukształtowanie sytuacji podatnika lub przyszłego podatnika na gruncie prawa cywilnego, handlowego czy też prawa pracy.

---

[1] dr, Institute for Security and Development Policy – Stockholm, raczkowski.konrad@gmail.com.
[2] dr, Naczelnik Urzędu Skarbowego w Krasnym Stawie, artikruk@o2.pl.

1. Optymalizacja działań podatnika

Optymalizacja podatkowa kojarzona jest najczęściej z możliwością płacenia jak najmniejszych podatków w sposób zgodny z prawem. Okazuje się jednak, iż istnieje cienka granica pomiędzy optymalizacją podatkową, a obejściem prawa podatkowego, uzależnioną w dużej mierze od interpretacji prawa przez organy podatkowe czy sądy. Z tego względu pierwotne działania o charakterze optymalizacyjnym okazać się mogą destrukcyjne, jeżeli nie zostaną oparte o rzetelną wiedzę prawną i biznesową.

O optymalizacji podatkowej wypowiadał się wielokrotnie sąd administracyjny m. in. w wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 30 czerwca 2003, [23,28] gdzie sformułowano generalną tezę, zgodnie z którą, jeżeli obowiązujący porządek prawny stwarza podatnikowi możliwość wyboru kilku legalnych konstrukcji do osiągnięcia zamierzonego celu gospodarczego, z których każda będzie miała inny wymiar podatkowy, to wybór najkorzystniejszego podatkowo rozwiązania nie może być traktowany jako obejście prawa.

Na podkreślenie zasługują tutaj dwa stwierdzenia, a mianowicie: że podatnik wybrał legalną konstrukcję prawną, która nie stanowiła obejścia prawa podatkowego oraz to, że norma prawa podatkowego wymusiła na podatniku poszukiwanie najkorzystniejszej dla niego konstrukcji prawnej w tym także rozwiązań na gruncie prawa cywilnego. Według sądu strony mogą kształtować treść umów cywilnoprawnych z wykorzystaniem zasady swobody umów, wszakże bez celu ukrycia rzeczywistej treści czynności prawnej. Dyspozytywny charakter umów cywilnoprawnych nie może być przez strony wykorzystany do uzyskania nienależnych korzyści podatkowych.

Podobnie wypowiedział się skład orzekający w wyroku z dnia 16 grudnia 2005 r. wskazując, że organy podatkowe nie mają na gruncie prawa podatkowego podstaw do kwestionowania umów skutecznie zawartych, nawet jeżeli, ich celem jest zmniejszenie ciężaru podatkowego [24]. Dążenie do płacenia jak najniższych podatków nie jest celem prawnie zakazanym; jest niejako „naturalnym” prawem każdego podatnika. W uzasadnieniu sąd wskazał ponadto, że w rozpatrywanym stanie faktycznym nie można mówić o pozorności transakcji, gdyż jej strony złożyły zgodne oświadczenia woli, które następnie zgodnie wykonywały.

Aby mówić w takim przypadku o obejściu prawa podatkowego to zdaniem niektórych musiałaby istnieć norma zakazująca osiągnięcie przez podatnika efektu polegającego na zmniejszeniu lub wyeliminowaniu obciążenia podatkowego lub nakazująca podatnikom ponoszenie możliwie najwyższych obciążeń podatkowych. Istnienia takich norm nie da się jednak wyprowadzić z obowiązujących przepisów [18]. Co ciekawe także orzecznictwo sądowe zawiera tezy według których przepisy prawa podatkowego nie zawierają norm zakazujących lub nakazujących określone zachowanie podatnika na gruncie prawa podatkowego [33]. Prawo podatkowe nie zna bowiem generalnego obowiązku płacenia podatków w ogóle, ani tym bardziej podatków możliwie najwyższych [5].

Również doktryna prawa podatkowego akceptuje prawo każdego podatnika do postępowania w celu osiągnięcia najmniejszego opodatkowania. Należy także w tym miejscu przytoczyć pogląd Z. Radwańskiego, który w glosie do jednego z wyroków sądu administracyjnego przedstawione wyżej zasady sformułował w sposób następujący : *nie ma żadnej po temu podstawy prawnej, aby przyjąć masochistyczną zasadę, że strony powinny zawsze regulować swoje stosunki cywilnoprawne w sposób najbardziej dla fiskusa korzystny* [7].

Koncepcją układania sobie zdarzeń gospodarczych jak najbardziej korzystnych podatkowo zajmował się również Europejski Trybunał Sprawiedliwości. W jednym z orzeczeń ETS wskazał, że układanie swoich spraw przez podatnika w taki sposób, aby uzyskał on określone korzyści podatkowe, nie stanowi nadużycia prawa. Podatnik nie ma obowiązku prowadzenia działalności w taki sposób, aby powodowała ona maksymalizację dochodów państwa [22]. Ten wyrok wyraźnie potwierdza legalność istnienia optymalizacji podatkowej także na gruncie opodatkowania transakcji w ramach całej Wspólnoty np. w zakresie podatku od wartości dodanej.

Z tego względu, do przykładowych działań optymalizacji podatkowej zaliczyć można:

- optymalizacja w zakresie podatku od czynności cywilnoprawnych,
- optymalizacja w zakresie podatku od spadków i darowizn,
- optymalizacja podatkowa zysków z handlu międzynarodowego,
- optymalizacja podatkowa zysków z usług pośrednictwa,
- optymalizacja podatkowa procesu zbycia nieruchomości,
- optymalizacja podatkowa w zakresie podatku od zysków kapitałowych, (m. in. optymalizacja podatkowa z zysków Giełdy Papierów Wartościowych, dywidend, zysków, innych inwestycji kapitałowych),
- optymalizacja podatkowa zysków z handlu internetowego (e-commerce) oraz usług świadczonych zdalnie,
- optymalizacja podatkowa zysku operacyjnego poprzez alokację części źródeł kosztów poza granicami danego kraju,
- optymalizacja podatkowa przychodów z wartości niematerialnych i prawnych,
- inne optymalizacje obciążeń podatkowych.

Typowym przykładem optymalizacji podatkowej może być stan, jeżeli np.: w celu odroczenia terminu powstania obowiązku podatkowego w podatku od czynności cywilnoprawnych przy umowie sprzedaży nieruchomości zawarta zostanie najpierw umowa o skutku zobowiązującym, a dopiero później przenosząca prawo własności. Działaniem optymalizującym (zmniejszającym) obciążenia podatkowe będzie również wybranie opodatkowania wynajmu mieszkań (domów) stawką 8,5 % na podstawie ustawy regulującej ryczałt ewidencjonowany zamiast 19% stawki wynikających z zasad ogólnych regulujących podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT).

Jak można zauważyć wachlarz działań optymalizacyjnych może być tak duży, jak obszerna jest wiedza osób, przeprowadzających dany typ optymalizacji, a wszelkie działania w strukturach regionalnie-wspólnych, np.: w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego umożliwiają praktycznie nieograniczoną możliwość przenoszenia działalności gospodarczej z kraju o restrykcyjnym systemie podatkowym do innego – oferującego bardziej korzystne ekonomicznie rozwiązania i przyjazne dla podatnika (zob. np.: Lichtenstein).

2. Optymalizacja podatkowa a obejście prawa podatkowego

Oprócz autonomii prawa podatkowego w ujęciu zewnętrznym i pojęciowym, na gruncie orzecznictwa podatkowego spotkać możemy także podejście, według którego skuteczność czynności cywilnoprawnych w prawie podatkowym uzależniona jest od tego, czy nie stanowi ona działań zmierzających do uchylenia się od opodatkowania.

W doktrynie obejście prawa podatkowego ma bardzo dużo wspólnego z wcześniejszym określeniem tego zjawiska, a mianowicie z uchylaniem się od opodatkowania, stąd dość często te dwa pojęcia używane są zamiennie [2]. Tak więc autonomia jest tutaj rozumiana, jako możliwość

kontroli nad tym jakie skutki publicznoprawne będą miały zawierane przez podatnika np. czynności cywilnoprawne. Bardzo często po takiej analizie organy podatkowe nabierają przekonania, że dana czynność cywilnoprawna lub inny stosunek prawny został dokonany w celu obejścia prawa podatkowego. Tak więc organy podatkowe w ramach swoich kompetencji będą każdorazowo badać, czy dany stan faktyczny kwalifikuje się jeszcze w ramach działań optymalizacyjnych, czy też już obejściem prawa podatkowego.

Podstawowy problem będzie tutaj dotyczył kwestii skuteczności np. umów cywilnoprawnych w obszarze prawa podatkowego, a zwłaszcza następstw w zakresie uchylania się od obowiązków podatkowych bądź łagodzenia ciężarów podatkowych przy zastosowaniu instytucji i zasad prawa cywilnego [8]. Związki, które zachodzą pomiędzy prawem podatkowym a prawem cywilnym, mają zarówno charakter powiązań systemowych, jak i powiązań strukturalnych. Powiązania systemowe polegają na posługiwaniu się przez prawo podatkowe instytucjami wykształconymi na gruncie prawa cywilnego. Powiązania strukturalne wynikają z tego, że zarówno prawo cywilne, jak i podatkowe, mają zbliżony zakres stosunków społecznych poddanych regulacji normatywnej [11].

Początków konstrukcji obejścia prawa podatkowego należy szukać w cywilistycznym schemacie obejścia prawa. Powyższe zjawisko w prawie cywilnym można określić jako czynność prawną, mającą na celu obejście ustawy, a polega na takim ukształtowaniu jej treści, aby ta z formalnego punktu widzenia nie sprzeciwiała się ustawie, ale naprawdę zmierzała do urzeczywistnienia celu, którego osiągnięcie jest przez nią zakazane [6]. Z obejściem prawa mamy do czynienia wtedy, gdy wola wewnętrzna skierowana jest na wywołanie skutku niedozwolonego, a przejaw woli – na osiągnięcie skutku przewidzianego prawem [35]. Mimo bardzo szerokiego orzecznictwa oraz utartych poglądów na temat obejścia prawa cywilnego należy jednoznacznie stwierdzić, że cywilnoprawna instytucja obejścia prawa podatkowego nie może mieć zastosowania w prawie podatkowym [10].

Punktem wyjścia przy badaniu, czy postępowanie podatnika nie prowadzi do obejścia prawa podatkowego powinna być zasada wolności unikania opodatkowania, czyli swobody podatnika w zakresie obniżania obciążenia podatkowego. Obejście należy więc traktować jako nadużycie tej zasady. Podkreślenia wymaga teza, że obejścia prawa podatkowego nie należy łączyć z jego cywilistycznym odpowiednikiem, nie jest to także żadna szczególna postać obejścia prawa cywilnego. Już w tym miejscu trzeba rozróżnić obejście prawa podatkowego od unikania opodatkowania. Z unikaniem opodatkowania mamy do czynienia w przypadku podjęcia przez podatnika czynności zgodnej z prawem, natomiast uchylanie się od opodatkowania (w tym obejście prawa podatkowego) mieści w sobie element nielegalności, wiążący się z naruszeniem obowiązujących norm prawnych [34]. Tak więc powyższe unikanie opodatkowania bliskie będzie współczesnej optymalizacji podatkowej.

Aby rozpocząć rozważania czy doszło do obejścia prawa podatkowego, czy też mamy do czynienia z działaniami dozwolonymi na gruncie prawa podatkowego organ podatkowy dla ustalenia dokładnej treści oświadczenia woli musi dokonać jego wykładni. Na gruncie prawa podatkowego określenie skutków oświadczeń woli jest niezbędną przesłanką do prawidłowego ustalenia podatkowoprawnego stanu faktycznego. Można więc stwierdzić, że organy podatkowe każdorazowo obowiązane są do dokonania wykładni oświadczeń woli, aby prawidłowo określić ich skutki. Należy przy tym zwrócić uwagę, że system prawa podatkowego nie zawiera żadnych swoistych dyrektyw wykładni oświadczeń woli, które można by stosować przy ustalaniu stanu faktycznego sprawy. Podstawą prawna dla takiego działania jest art. 199a Ordynacji podatkowej.

O takiej konieczności dość jednoznacznie wypowiedział się sąd administracyjny wskazując, że jeżeli podstawą opodatkowania jest czynność cywilnoprawna lub czynność taka wywiera skutki w zakresie zobowiązań podatkowych to organy skarbowe obowiązane są ustalić charakter tej czynności w tym celu, aby należycie przyporządkować do niej przepisy prawa podatkowego. Takie działanie mieści się w zakresie właściwości organów podatkowych [30].

Podobną tezę sformułował sąd administracyjny w wyroku z dnia 16 lutego 2000 r. wskazując, że autonomiczność prawa podatkowego w stosunku do innych gałęzi prawa wskazuje, że organy podatkowe mają prawo, a nawet obowiązek, dokonywania oceny zawieranych przez podatników umów oraz innych czynności cywilnoprawnych pod kątem wynikających z tych czynności skutków podatkowych, w tym badania, czy czynności cywilnoprawne nie stanowią działań zmierzających do całkowitego lub częściowego uchylania się od opodatkowania [24]. Jednocześnie sąd administracyjny w wyroku z dnia 16 września 2004 r. rozstrzygnął problem braku tożsamości między obejściem prawa podatkowego a pozornością czynności prawnej [26]. Według NSA czynność zmierzająca do obejścia prawa nie może być jednocześnie czynnością pozorną.

W innym orzeczeniu NSA podkreślił także, że organy podatkowe ze względu na autonomiczność prawa podatkowego mogą dla celów podatkowych nie uwzględniać skutków czynności cywilnoprawnych, które zostały zawarte wyłącznie w celu obejścia przepisów prawa podatkowego. Narzędziem do takiego podejścia są przepisy Ordynacji podatkowej (art. 120, 187 i 191, 199a), które generalnie rzecz ujmując wskazują na obowiązek wszechstronnego zebrania materiału dowodowego – a więc także umów cywilnoprawnych – i poddania go swobodnej ocenie z punktu widzenia wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego [27].

Problematyką obejścia prawa podatkowego zajmował się już przed 1939 r. S. Rozmarin, który definiuje je, jako celowe ukształtowanie stosunków z punktu widzenia prawa prywatnego w taki sposób, iż podatek nie przypada, mimo osiągnięcia przez płatnika (podatnika) tych samych zresztą skutków gospodarczych jak przy sytuacji, tylko inaczej kwalifikowanej z punktu widzenia prawa prywatnego, a obłożonej daniną [19].

Należy przy tym wskazać, co jest przyczyną obejścia przez podatników prawa podatkowego, a więc kształtowania stanów faktycznych, które na gruncie prawa podatkowego są przez organy podatkowe kwestionowane i kwalifikowane inaczej niż sobie pierwotnie zakładał podatnik. Podstawą do takiego podejścia jest przede wszystkim niezależność prawa cywilnego od podatkowego. Z jednej strony system norm prawa cywilnego aprobuje w pełni oświadczenia woli stron i zezwala na uzyskanie zamierzonych przez nie skutków prawnych, natomiast z drugiej, normy podatkowoprawne mogą odnieść się negatywnie do takiego oświadczenia woli, uznając, że jego jedynym celem jest ucieczka przed podatkiem [10].

Podatnik korzystając z zasady swobodnego kształtowania swoich stosunków prawnych na gruncie cywilistycznym dąży do jakiegoś celu obierając drogę nietypową i tak kształtuje stan faktyczny, aby jak najmniej był on bliski hipotezie normy prawa podatkowego, która przełożyłaby się następnie na powstanie zobowiązania podatkowego. Obejście prawa w rozumieniu podatkowym nie zawsze odpowiada jednocześnie obejściu prawa według prawa cywilnego. Bardzo często można dojść do wniosku, że działanie podatnika jest legalne na gruncie kodeksu cywilnego, ale sprzeczne z prawem podatkowym.

Działania podatników zmierzające do obniżenia obciążeń podatkowych są naturalne i bardzo powszechne. Można je ogólnie podzielić na akceptowalne przez organy podatkowe oraz zabronione przez prawo, gdyż podatnicy ukrywają swoje zobowiązania podatkowe np. poprzez

zawieranie pozornych czynności prawnych. Zadaniem organów podatkowych będzie tutaj analiza takich zachowań i udowodnienie, że doszło do obejścia prawa podatkowego.

W wyroku z dnia 27 września 1995 r. Naczelny Sąd Administracyjny podkreślił, że w literaturze prawnopodatkowej w zasadzie powszechnie wyrażany jest pogląd, iż w każdym przypadku przejmowania przez prawo podatkowe pojęć prawa cywilnego należy badać, czy takie przejęcie w konkretnej sytuacji nie będzie sprzeczne z celami prawa podatkowego, należącego do sfery prawa publicznego. Oznacza to, że dokonując wykładni prawa podatkowego organy podatkowe powinny w szczególności zwracać uwagę na to, czy swoboda w kształtowaniu stosunków ludzkich na gruncie prawa cywilnego i przyjęcie cywilnoprawnego punktu widzenia w interpretacji przepisów prawa podatkowego nie prowadzi do uchylenia się danego podmiotu od opodatkowania lub zmniejszenia należnego obowiązku podatkowego. Dyspozytywny charakter umów cywilnoprawnych nie może, według sądu, być wykorzystywany do uchylania się od obowiązku podatkowego lub zmniejszania zobowiązania podatkowego [29].

Rozwinięcie tej tezy można znaleźć w piśmiennictwie, gdzie wskazuje się, że przy podatkowoprawnej ocenie umów cywilnoprawnych badać trzeba, czy nie stanowią one obejścia przepisów podatkowych w rozumieniu art. 58 § 1 w związku z art. 353^1 kodeksu cywilnego. Ponadto z autonomiczności prawa podatkowego wobec innych gałęzi prawa wynika, iż skuteczność czynności cywilnoprawnych w prawie podatkowym uzależniona jest od tego, czy nie stanowią one działań zmierzających do uchylania się od opodatkowania (minimalizacji obciążeń podatkowych) [14].

Także w wyroku z dnia 4 lutego 1994 r. Sąd Najwyższy wskazał potrzebę wyjaśniania przez organy podatkowe rzeczywistej treści stosunków prawnych, jakie wynikają z zawartych przez podatników umów w zakresie zobowiązań podatkowych, a w szczególności oceny ich istotnych skutków w świetle przepisów ogólnych kodeksu cywilnego. Sąd wskazuje także, że **ocena rzeczywistego charakteru czynności cywilnoprawnej pod kątem obejścia przepisów prawa podatkowego leży w bezpośrednim interesie budżetu państwa** [32]

Przystępując do oceny określonego stanu faktycznego pod kątem ewentualnego obejścia prawa należy pamiętać o tym, że i w orzecznictwie i w doktrynie utrwalił się pogląd, iż organy podatkowe nie mają kompetencji do orzekania o nieważności czynności cywilnoprawnych, lecz z uwagi na autonomiczność prawa podatkowego mogą dla celów podatkowych nie uwzględniać skutków czynności cywilnoprawnych. Dotyczy to czynności cywilnoprawnych, które zostały zawarte wyłącznie w celu obejścia przepisów prawa podatkowego – przy czym taki właśnie cel zawarcia tych czynności cywilnoprawnych musi wynikać i to w sposób nie budzący wątpliwości z całokształtu okoliczności sprawy [31]. W konsekwencji ważne i skuteczne na gruncie prawa cywilnego umowy nie oznaczają, że wynikające z tych umów następstwa są legalne w obszarze prawa podatkowego.

Koncepcją leżącą w opozycji do optymalizacji podatkowej jest np. dokonywanie oszustw podatkowych, co ma szczególnie wymierne znaczenie na gruncie transakcji wewnątrzwspólnotowych. Z kolei oszustwa w handlu między członkami Unii Europejskiej są bardzo bliskie przedstawionej wyżej konstrukcji obejścia prawa podatkowego. Analiza dorobku orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości skłania do wniosku, że w aspekcie wspólnotowym o nadużyciu prawa wspólnotowego można mówić w dwóch przypadkach :

- gdy przepisy prawa wspólnotowego są powoływane w celu obejścia przepisów prawa krajowego,

- oraz gdy przepisy prawa wspólnotowego są powoływane w celu uzyskania na ich podstawie korzyści w sposób sprzeczny z ich celami [15].

Powyższe zasady zostały zawarte w uzasadnieniu wyroku ETS z dnia 21 lutego 2006 r., a sam wyrok ma charakter przełomowy, bo po raz pierwszy Trybunał wprost zastosował konstrukcję nadużycia prawa podmiotowego na gruncie podatku VAT [21]. W uzasadnieniu powyższego rozstrzygnięcia wskazano, że zastosowanie ogólnej zasady zakazującej nadużycia prawa do odliczenia podatku naliczonego, przyznanego przez przepisy wspólnotowe, nie jest uzależnione od przyjęcia przez państwo członkowskie odpowiednich przepisów krajowych wprowadzających tę zasadę do systemu wewnętrznego. Według Trybunału nie stanowi podstawy do odliczenia podatku naliczonego czynność, która jest dokonywana wyłącznie w celu uzyskania korzyści przewidzianych w prawie wspólnotowym.

Na zakończenie rozważań na temat obejścia prawa podatkowego należy wskazać na pogląd, zgodnie z którym sądowa koncepcja obejścia prawa podatkowego pozostaje w obszarze *kontra legem* [3]. Według tej koncepcji na gruncie przepisów prawa podatkowego nie może znaleźć zastosowania art. 58 § 1 k.c., a wysokość zobowiązania podatkowego w konkretnej sytuacji jest regulowana ustawą i wynika z obowiązku podatkowego, a nie kryteriów przyjętych przez organy podatkowe. Obiektywny charakter kwalifikacji podatkowej czynności cywilnoprawnej wyklucza możliwość uznania, że została ona dokonana w celu uchylenia się od obowiązku podatkowego. W związku z powyższym, tzw. ocena zgodności umowy z normami prawa podatkowego – której dokonania zalecał niejednokrotnie sąd administracyjny – jest bezprzedmiotowa. Jednocześnie zachowanie podatnika zmierzające do uniknięcia wejścia w obszar normowany przez prawo podatkowe nie jest obejściem prawa podatkowego.

3. Optymalizacja podatkowa w procesie zarządzania wiedzą bezpieczeństwa ekonomicznego

Analizując zebrany w poprzednich rozdziałach niniejszej publikacji materiał można z całą stanowczością stwierdzić, iż wiedza prawnicza i biznesowa stanowią podstawowy wymiar optymalizacji podatkowej. Wiedza jest bowiem przełożoną do produktywnego wykorzystania informacją, indywidualną, częstokroć trudną do ogarnięcia i uchwycenia [1], a w odpowiedniej konwersji tworzy mądrość.

Samo zarządzanie wiedzą o bezpieczeństwie ekonomicznym może być rozważane co najmniej w dwóch różnych grupach interesariuszy. Pierwsza – do której zaliczyć można firmy, korporacje, organizacje oraz jednostki – zainteresowane wzmocnieniem własnego bezpieczeństwa ekonomicznego, poprzez celowe lub pośrednie omijanie przepisów prawa podatkowego w sposób optymalizacyjny lub niezgodny z prawem, prowadząc w konsekwencji do:

- zwiększenia zysków,
- obniżenia składek ubezpieczeniowych przy jednoczesnym zwiększaniu sum ubezpieczeń,
- podniesienia zdolności kredytowej,
- stosowania korzystniejszych mechanizmów zarządzania ryzykiem,
- stabilizacji kosztów i zabezpieczeń płynności finansowej,
- możliwości wyboru preferencji prowadzenia księgowości (np.: nieobowiązkowe księgi rachunkowe),
- minimalizacja kosztów zatrudnienia,
- ochrony własnych aktywów w bardziej bezpiecznym środowisku polityczno-gospodarczym,

- możliwości ustanowienia wygodnych miejsc lokalizacji głównej siedziby firmy.

Drugą grupę interesariuszy – stanowią natomiast organy podatkowe, zapewniające kontrybucję danin publicznych i zorientowane na stosowanie optymalnych rozwiązań prawnych w tworzeniu bezpieczeństwa ekonomicznego państwa (także poprzez działania regionalne i pośrednie).

Ponieważ legalną optymalizację podatkową, stosowaną często na skraju lub w obrębie obejścia prawa podatkowego zainteresowana jest głównie pierwsza grupa interesariuszy (tj. przedsiębiorcy), zasadnym jest zaprezentowanie ogólnej struktury takiej optymalizacji (rys. 1).

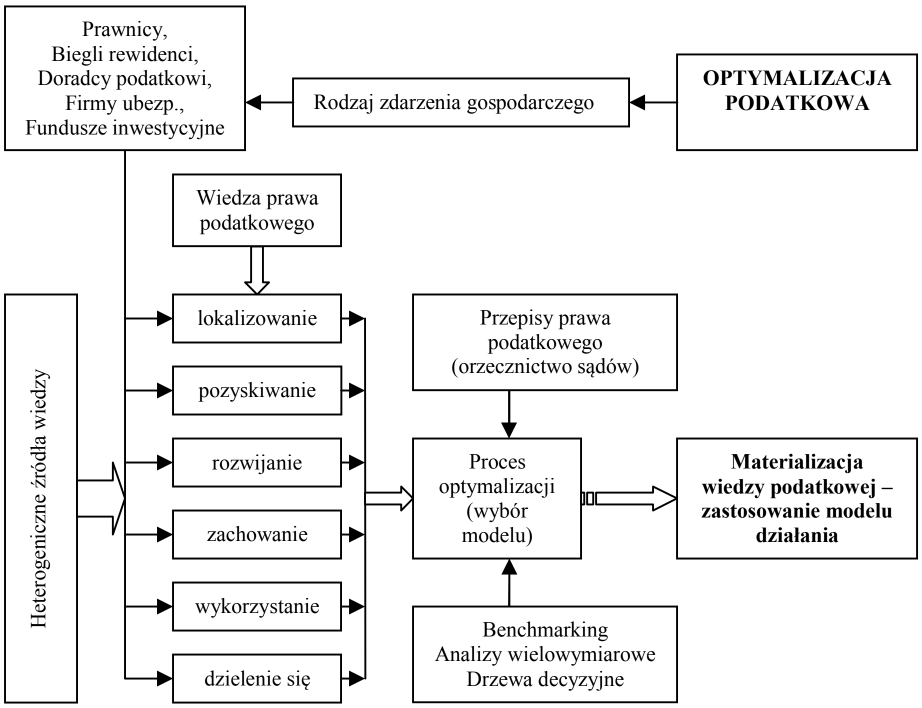

Rys. 1. Proces optymalizacji podatkowej w zarządzaniu wiedzą bezpieczeństwa ekonomicznego.

Jak można zauważyć istotną rolę w tym procesie odgrywają swojego rodzaju eksperci i firmy konsultingowe, jak prawicy, biegli rewidenci, specjaliści od finansów i zarządzania, którzy tworząc swoiste centra (także jednoosobowe) „think-tanków" mogą wypracować rozwiązania zaplanowane do realizacji w danym zdarzeniu (lub ciągu zdarzeń) gospodarczych. Konieczne jest jednak uwzględnienie w tym procesie heterogenicznych i dywersyfikowalnych źródeł wiedzy, opartych o lokalizowanie, pozyskiwanie, rozwijanie, zachowanie, wykorzystanie i jedynie dostateczne dzielenie się wiedzą [16], umożliwiając zaspokojenie wnioskowanych potrzeb i zabezpieczając przed ewentualną sytuacją kryzysową.

Cały proces decyzyjny [17] w tym względzie winien opierać się o aspekty celowościowe, organizacyjne, ekonomiczne, techniczne, organizacyjne, a nawet społeczne, które umożliwiają łączenie obiegu informacji merytorycznych, finansowych czy informacyjnych w zakładany system

bezpieczeństwa ekonomicznego, definiowanego niejako odmiennie przez przedsiębiorców i organy podatkowe.

Dla państwa (w kategorii organizacji nie będącej np.: spółką prawa handlowego) może być określone, jako *zdolność systemu gospodarczego państwa do niezagrożonego rozwoju – oznacza ono brak zewnętrznych i wewnętrznych zagrożeń gospodarczych* [9]. Z kolei dla przedsiębiorców czy organizacji komercyjnych i nastawionych na czysty prymat biznesowy może stanowić swobodny dostęp do rynków, środków finansowych i zasobów naturalnych, gwarantujących stały i najmniej zakłócony rozwój [4].

Zauważyć przy tym należy, iż w samym procesie optymalizacji podatkowej ukierunkowanej na stworzenie bezpieczeństwa ekonomicznego i przewagi konkurencyjnej, jest możliwość czerpania z rozwiązań społeczeństwa informacyjnego. Z tego względu po za firmami konsultingowymi i doradczymi coraz więcej firm decyduje się na automatyzację i informatyzację procesów zarządzania, łącząc wiedzę w jedną sieć (ograniczoną procedurą i stopniem dostępu).

Współcześnie rozwiązania zaawansowane technologicznie w tej materii można odnaleźć w aplikacjach użytkowanych przez m.in.:

- ADL Link (firma Arthur D. Little),
- KnowledgeDirect (firma: PricewaterhouseCoopers),
- Knowledge Exchange (firma: Anderson Consulting),
- Knowledge On-Line (firma: Booz Allen & Hamilton),
- Kweb, Ernie (firma: Ernst & Young),
- PDNet, Rapie Response Network (firma: McKinsey & Co) [12].

Należy jednak zauważyć, iż system zarządzania wiedzą, decydować może w sposób bezpośredni o stopniu bezpieczeństwa ekonomicznego i z tego względu winien posiadać właściwe mechanizmy raportowania i kontroli (zarówno autonomicznej, jak i w stosunku do użytkowników) oraz spełniać kryteria bezpieczeństwa teleinformatycznego dla gromadzonej wiedzy [20].

4. Podsumowanie

Optymalizacja podatkowa, zwłaszcza w aspekcie międzynarodowym, do niedawna stanowiła wiedzę tajemną – szczególnie dla przedsiębiorców pochodzących z krajów mniej rozwiniętych lub z restrykcyjnym systemem rządów. Współcześnie, w dobie narastających procesów globalizacyjnych można zauważyć, iż coraz większa grupa inwestorów zaczyna minimalizować zobowiązania podatkowe, zwłaszcza gdy wartość portfeli finansowych i wynikających zobowiązań jest znaczna i może zostać zagospodarowana w krajach tzw. rajów podatkowych, jak: Kajmany, Panama, Luksemburg, Wyspy Dziewicze czy Cypr, oferując wysoki stopień poufności dla beneficjentów i minimalne zobowiązania podatkowe.

Zauważyć przy tym należy, iż zarówno obejście prawa podatkowego jak i optymalizacja podatkowa mają przynieść podatnikowi wymierne cele finansowe ale tylko optymalizacja jest działaniem zgodnym z prawem, które musi być uznane przez organy podatkowe. Działania optymalizacyjne tak naprawdę mogą odbywać się zarówno w ramach ogólnych przepisów prawa podatkowego, np. poprzez ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych, jak i w ramach poszczególnych ustaw podatkowych. Jednakże podkreślenia wymaga fakt, że granica między optymalizacją podatkową a obejściem prawa podatkowego pozostaje niejednokrotnie bardzo trudno dostrzegalna, o czym wielokrotnie orzekał sąd administracyjny.

Z tego względu pomimo, iż czynności sprawdzające czy kontrola podatkowa nie należą do postępowania podatkowego lecz mogą w przypadku uzasadnionych podejrzeń i stwierdzonych

faktów stanowić podstawę do wszczęcia postępowania z urzędu – tworząc mechanizm zabezpieczający skarb państwa przed obejściem prawa podatkowego (nawet nieumyślnie), a podatnika (przedsiębiorcę) stawiając w stan zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego, a nawet karnego w wyniku zgromadzonego materiału w danej sprawie.

Bibliografia:

1. Armstrong M., *A Handbook of Human Resource Management Practise*, wyd. 9, London 2003, pp. 161-162.
2. Brzeziński B., Glosa do wyroku NSA z dnia 29 maja 2002 r., sygn. akt III SA 2606/00, POP, nr 1/2003, s. 84, LEX 55101.
3. Brzeziński B., *Wstęp do nauki prawa podatkowego*, Toruń 2003 r., s. 77.
4. Czaputowicz J., *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, [w:] K. Żukrowska, M. Gręcik (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006, s. 74.
5. Dębowska-Romanowska T., *Zdanie odrębne sędzi do postanowienia TK z dnia 14 lipca 2004 r.*, sygn. akt SK 16/02, OTK-ZU nr 7/2004, poz. 77.
6. Dmowski S., Rudnicki S., *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza - część ogólna*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1998 r., s. 147-148.
7. Glosa do wyroku NSA z dnia 10 listopada 1999 r., sygn. akt SA/Bk 289/99, LEX 41162, OSP 2000/9/135.
8. Gomułowicz A., Małecki J., *Podatki i prawo podatkowe*, LexisNexis 2006 r., s. 191.
9. Jurkowska-Zeidler A., *Bezpieczeństwo rynku finansowego w świetle prawa Unii Europejskiej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008, s. 166.
10. Karwat P., *Obejście prawa podatkowego: natura zjawiska i sposoby przeciwdziałania mu*, Warszawa Dom Wydawniczy ABC 2002 r., s.96.
11. Karwat P., *Związek prawa podatkowego z prawem cywilnym w procesie wykładni prawa*, Przegląd Podatkowy z 1997 r, nr 11.
12. Kowalski A., Nogalski B., *Zarządzanie wiedzą. Koncepcje i narzędzia*, Difin, Warszawa 2007, s. 66-67.
13. Ladziński A., *Prawne granice optymalizacji podatkowej*, Przegląd Podatkowy 6/2008, s. 19.
14. Mastalski R., *Wprowadzenie do prawa podatkowego*, Warszawa 1995 r., s. 104-105.
15. Prejs E., *Nadużycie prawa podmiotowego w prawie podatkowym*, Przegląd Podatkowy 10/2006, s. 30.
16. Probst G., Raub S., Rombardt K., *Zarządzanie wiedzą w organizacji*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2002, s. 48.
17. Raczkowski K., *The use of knowledge management tools in the optimization of decision making process*, [w:] Polish Journal of Environmental Studies, Hard, Olsztyn 2009.
18. Radzikowski K., *Kiedy działania optymalizacyjne mogą być kwestionowane przez organy podatkowe*, Jurysdykcja podatkowa 2/2008, s. 78.
19. Rozmarin S., *Prawo podatkowe a prawo prywatne w świetle wykładni prawa*, Towarzystwo Naukowe we Lwowie, 1939 r., s. 224.
20. Sitarski K., *Metody klasyfikacji systemów zarządzania wiedzą*, [w:] L. Kiełtyka (red.) *Technologie i systemy komunikacji oraz zarządzania informacja i wiedzą*, Difin, Warszawa 2008, s. 263-268.

21. Wyrok ETS z dnia 21 lutego 2006 r., nr C-255/02, Halifax plc, Leeds Permament Development …, LEX 175869.
22. Wyrok ETS z dnia 29 kwietnia 2004 r., nr C-487/01 oraz C-7/02, Gemeente Leusden, Holin Groep BV v. Staatssecretaris van Financiën, ECR I-5337, pkt 79.
23. Wyrok NSA z 30 czerwca 2003 r., sygn. akt I SA/Wr 1183/00, LEX 80891, POP 2003/5/136;
24. Wyrok NSA z dnia 16 grudnia 2005 r., sygn. akt II FSK 82/05, LEX 187769.
25. Wyrok NSA z dnia 16 lutego 2000 r., sygn. akt SA/Sz 538/99, LEX 41513.
26. Wyrok NSA z dnia 16 września 2004 r., sygn. akt FSK 488/04, Monitor Podatkowy 3/2005, s. 43.
27. Wyrok NSA z dnia 18 października 2006 r., sygn. akt II FSK 1299/05, LEX 264205.
28. Wyrok NSA z dnia 24 listopada 2003 r., sygn. akt FSA 3/03, OSP nr 6/2004, poz. 71.
29. Wyrok NSA z dnia 27 września 1995 r., sygn. akt SA/Ka 1682/94, LEX 23112.
30. Wyrok NSA z dnia 31 października1995 r., sygn. akt SA/Wr 92/95, niepublikowany.
31. Wyrok NSA z dnia 9 lutego 2000 r., sygn. akt I SA/Gd 2036/97, LEX 40393.
32. Wyrok SN z dnia 4 lutego 1994 r., sygn. akt III ARN 84/94, OSNC 1994/10/195.
33. Wyrok WSA z dnia 27 lutego 2004 r., sygn. akt I SA/Gd 1216/03, LEX 129355.
34. Zelwiański R., *Obejście prawa podatkowego*, Przegląd Podatkowy 9/2004, s. 39.
35. Zieliński T., *Nieważność czynności sprzecznych z ustawą w prawie cywilnym*, Ruch Prawniczy i Socjologiczny, 1967, nr 2 s. 79.

TAX OPTIMIZATION IN THEORY AND PRACTICE FOR KNOWLEDGE MANAGEMENT FOR ECONOMIC SECURITY

Summary

Mandatory financial charges collected by the state, entities of local territorial authorities or other legal entities, without direct mutual benefit, have a long history constituting a set of financial instruments of the state. However it now appears that an expanded tax system and inconsistency in tax provisions poses a crucial element of danger for economic security where data and information management and consequently knowledge management has key importance for both optimizing and evading the law by tax payers which creates a challenge for tax authorities.

Keywords: optimization, tax, knowledge, management, economic activity, tax law, security.

KONRAD RACZKOWSKI
Instytucja: Institute for Security and Development Policy – Stockholm
e-mail: raczkowskik@poczta.onet.pl
ARTUR KRUKOWSKI
Instytucja: Urząd Skarbowy w Krasnym Stawie
e-mail: artikruk@o2.pl